

**Yunan Adalarındaki Eski Türk Varlığının Edebî İzleri IV:  
İlimli (Limni)\***

**Mehmet Turgut BERBERCAN\*\***

**Öz**

Bu çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu idaresinde 450 yıla yakın bir süre boyunca Türk hâkimiyetinde kalmış İlimli (Limni) adasında bulunan ve Türk varlığının birer izi olarak varlığını devam ettiren Türk dili, edebiyatı ve tarihine ait kültür unsurları ile Osmanlı yadigârları üzerine bir inceleme yapılmıştır. İncelemede, 2015 ve 2018 yıllarında İlimli'ya yapılan seyahat müddetince tutulmuş notlara dayanılmıştır. Kuzey-Doğu Ege'deki Yunan adalarından biri olarak Çanakkale Boğazı'na ve Türk adası Gökçeada'ya (İmroz) yakın olması sebebiyle jeo-politik ve askeri-stratejik önemi bulunan İlimli'da bugün herhangi bir Türk mevcudiyeti bulunmasa da İlimli'nın Türk varlığının edebî izlerinden önemli örnekleri kültür mirası içinde korumaya devam etmesi önemlidir. Bu çalışma vasıtasıyla Türklüğün İlimli'daki millî mirasına, kültür izlerine ve edebî değerlerine resimlerle birlikte dikkat çekilmiştir.

**Anahtar kelimeler:** Yunan adaları, İlimli (Limni), Türk, edebiyat, kültür, izler.

**Literature Traces of Old Turkish Existence in Greek Islands:  
İlimli (Lemnos)**

**Abstract**

A study is made on the existing cultural elements of Lemnos (İlimli) belonging to Turkish language, literature and history along with the Ottoman reminders, as the traces of Turkish existence lasted roughly 450 years in Lemnos. The study is based on a periegetic survey conducted in Lemnos in 2015 and 2018. As a north-eastern Greek island Lemnos is significant for the military strategy and geopolitics because the Island is very close to Dardenelles (Canakkale Bogazi) and Turkish island Imbros (Gokceada). Although there is no Turkish population in Lemnos, important cultural heritage as the traces of Turkish literature is stil alive in the island. The objective of this study is to draw attention to Lemnos from the view point of Turkish national heritage, cultural and literature traces accompanied by their pictures presented in the study.

**Keywords:** Greek islands, Lemnos (İlimli), Turkish, literature, culture, traces.

---

\*19-21 Nisan 2019'da İzmir'de düzenlenen Uluslararası Multidisipliner Akademik Çalışmalar Sempozyumu'nda sunulmuş sözlü bildirinin makale halindeki neşridir.

\*\*Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. mtberbercan@karatekin.edu.tr. Orcid Id: 0000-0001-9847-384X

### Giriş: Ilımlı (Limni) Hakkında

Ilımlı (= Limni / Λήμνος) adası, Ege Denizi'nde bulunan adalar arasında, “Kuzey-Doğu Ege Adaları” veya “Trakya Adaları” olarak bilinen ada grubu içinde yer almaktadır. Konum olarak Ege'nin kuzey-doğusundaki Taşöz, Semadirek, Sakız, İkarya, Susam gibi adalarla birlikte, idare merkezi Midilli adası olmak suretiyle Yunanistan'a bağlıdır (bkz. Harita 1). Ilımlı'nın yüzölçümü yaklaşık 480 km<sup>2</sup> ve kıyı uzunluğu 260 km civarında olup Ege Denizi'nin yedinci büyük adasıdır. Yunanistan'ın güncel verilerine göre yaklaşık 17.000 kişi Ilımlı'da yaşamaktadır. Arazi yapısı çoğunlukla tepeliktir, en yüksek noktası 430 m'dir; Flamingo kuşlarının durağı, başta Alikı olmak üzere adada tuz gölleri ve çöl sahaları bulunmaktadır. Ilımlı'nın kuzeydoğusunda Semadirek adası ve Gökçeada, Anadolu'ya yönelen doğu tarafında Çanakkale Boğazı ve Bozcaada, güneydoğusunda Midilli, tam güneyinde Bozbaba adası, Selanik'e doğru yönelen batı tarafında Yunan anakarası bulunmaktadır. Çanakkale Boğazı'ndan kuş uçuşu yaklaşık 30 deniz mili uzaktadır. Ada, “Boğazönü Adaları” olarak anılan ada grubu içinde; Taşöz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada gibi adalarla birlikte Osmanlı Devleti'nin Cezâyir-i Bahr-i Sefid Eyâleti içinde ilkin Gelibolu Sancağı'na bağlanmıştır (ayrıca bkz. Sannav, 2005: 174). Daha sonraki dönemlerde, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce kaza ve daha sonra sırasıyla sancak, vilayet statüsü kazanmıştır. Kaza olduğunda, Bozbaba ve Semadirek adaları Ilımlı'ya bağlanmıştır.



Harita 1 (1915 tarihli harita: bkz. <http://lemnosgallipolicc.blogspot.com>)

Ilımlı, Ege'deki birçok yerleşim yeri gibi tarih boyunca çeşitli medeniyetlere, kültürlere ve halklara ev sahipliği yapmıştır. Ada hakkındaki mitolojik bilgiler, Ilımlı'nın Eski Yunan tanrısı Zeus'un ve tanrıça Hera'nın oğulları Demirci Hefaistos (Ἡφαίστος)'un adası olduğunu anlatmaktadır. Bilindiği üzere Hefaistos, Eski Yunan'da ateş ve volkan tanrısıydı. Ilımlı'nın

bilinen en eski sakinleri Homeros'un da andığı Pelasgi halkıydı. Kendine mahsus bir dili olan bu halkın Anadolu kökenli olduğu düşünülmektedir. Adanın kuzeyinde Pelasgilerin kurduğu Ifestia [Hefastia] şehri (adanın şimdiki Kontopouli kasabasına yakın konumdadır; ismi Tanrı Hefaistos'un isminden getirilmiştir), Neolitik çağdan Hristiyanlığın ilk dönemlerine kadar önemli bir yerleşim merkeziydi; şehrin Pers işgali esnasında büyük zarar gördüğü bilinmektedir (İlâveten, Kavirio ve Poliochni ören yerleri de İlimli'deki kadim yerleşime ispat teşkil etmektedir). Herodot'un çağında adada sadece Mirina ve Ifestia isimlerinde yerleşim birimleri bulunmaktaydı. İlimli'de, MÖ 3000'lerde kadın savaşçı Amazonların yaşadığı ayrıca bilinmektedir (bkz. Pöllauer, 2010: 63). Ada, MÖ 5. yüzyıla kadar Pers idaresinde kalmış, Pers-Yunan Savaşları'ndan sonra Yunan şehir devletlerine katılmıştır. MÖ 190'lara gelindiğinde Büyük Roma'nın etkisi görülmeye başlar; Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Bizans Devleti'nin hâkimiyeti başlamıştır. İmparator Komnenos zamanında, 1186'da İlimli'nin bugün en büyük kasabası olan Mirina'daki (Tr. *Palu Kasrı* < Gr. *Palaiokastron*) denize hâkim yüksek tepeye bir kale inşa edilmiştir. Bugün de mevcut bulunan kale, Venedik ve Osmanlı dönemlerinde revizyon görmüştür.

1204'te Haçlıların Bizans idaresindeki İstanbul'da çıkardıkları karışıklığın ardından Venedikliler adada bir süre idareyi ellerinde tuttular; fakat Bizans'ın toparlanması ile İlimli tekrar Bizans'a geçmiştir (1279). 15. yüzyılda, Osmanlı'nın yükselme devri ile birlikte İlimli tarihinde Türk dönemi başlar. II. Murad'a karşı Bizanslılarca koz olarak kullanılan Şehzade Mustafa, 1421'e kadar İlimli'de tutulmuştur. 1441-1442'de Osmanlı donanması adaya akınlar düzenlemiştir. 1453'te, Bizans'ın Osmanlı tarafından yıkılması ile birlikte ada, haraç vermek üzere doğrudan Osmanlı'ya bağlanmıştır; fakat Venedik, Bizans döneminde olduğu gibi ada üzerinde sürekli hak iddia etmiş, saldırılar düzenlemiş ve hatta Papalığın desteklediği bir donanma adaya hücum etmiştir. Kısacası, 1480'lere doğru kesin bir Osmanlı-Türk idaresi başlayıncaya kadar İlimli için çok mücadele edilmiştir. Bu noktada adanın askeri-stratejik açıdan konumu, zirai kaynakları ve uluslararası ticaret açısından yeri önemlidir. İlimli'deki Türk hâkimiyeti, I. Balkan Savaşı'nda Yunanistan'ın adayı işgal etmesiyle sona ermiştir. 1923'te Lozan Antlaşması ile ada resmi olarak Yunanistan'a bırakıldı. İlimli'nin tarih açısından bir başka yönü Mondros Antlaşması olarak bilinen ve I. Dünya Savaşı'nı Osmanlı için fiilen bitiren antlaşmanın adanın Moudros kasabası körfezinde demirli bir gemide imzalanmasıdır.

## 1. Ilımlı ~ İlimli İsmi

Bugün literatürde *Lemnos* veya *Limnos*, Türkiye’de *Limni* adıyla anılan ada; Ortaçağda, Venedik kayıtlarında *Stalimene* olarak geçmiştir. Osmanlı kaynaklarına bakıldığında ada için *Ilımlı* yahut *İlimli*, *Limnos*, *Limni* (17. yüzyıldan sonra) isimlerinin kullanıldığı görülmektedir. Türkiye Türkçesinde bugün *Limni* şeklinde kullanılan isim, J. H. Kramers’e göre adanın İtalyanca ismi olan “Stalimene”den alınmıştır (Kramers, 1987: 27; krş. Lowry, 2013: xxiv). Piri Reis’in “Kitab-ı Bahriyye”sinde ada isminin “Ilımlı” olarak geçmesi dikkat çekicidir (bkz. Piri Reis, 1973:123). Bir alternatif olarak, Arap harfleriyle yazılmış kelimenin “İlimli” şeklinde okunması (*ilim+li* “ilim sahibi”) için kelime başında ayın (ع) harfinin bulunması gerekmektedir. Türkçe kökenli kelimelerde /r/, /l/ gibi seslerin kelime başında bulunmadığı, yabancı dillerden Türkçeye geçmiş “recep”, “ramazan”, “limon” vs. gibi kelimelerin ilk sesinin önüne ünlü bir sesin ilâve edilmesiyle, “irecep”, “iramazan”, “ilimon” şeklinde halk ağzında kullanıldığı bilinmektedir. Bu sebeple, ada isminin adadaki yerel Rum telaffuzundaki şekline /l/ ya da /r/ sesinin getirilerek “ıımlı” (veya “ilimli”) şekillerinin Türklerce türetildiği düşünülebilir. Bu noktada, şu tespit önemlidir: Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Türkler için yerleşime açılan çeşitli yerlere ait Türkçe kökenli olmayan bazı toponimlerin (yer isimlerinin) Türk telaffuzuyla yeniden şekillendirildiği ve Türk dilindeki benzer bir kelime ile yerli hâle getirilip halk dilinde yaygınlık kazandığı görülmüştür (Berbercan, 2018: 139). Örneğin diğer ada isimlerinde, *Tasos* (Thassos) adasına taşlık arazisi sebebiyle “Taşöz” ya da “Taşoz”, *Samotraki* (Samothraki) adasına rakım olarak yüksek olması sebebiyle “Semadirek”, *Leros* adasına “İleriye”, *Patmos* adasına “Batnaz” ya da “Batmaz”, *Sisam* (Samos) adasına bolca yetiştirilen susam bitkisi sebebiyle “Susam”, *Kalimnos* adasına ise vaktiyle adada gelişmiş sanatlardan kilimcilik sebebiyle “Kalimno” kelimesine benzemek suretiyle “Kilimli” isimlerinin verilmesi bu tespiti doğrulamaktadır. Söz konusu tespit açısından bakıldığında, Ruamların Lemnos / Limnos olarak zikrettiği ada isminin adanın yaz mevsiminde dahi rüzgârlı ve bu sebeple serin, kışın ise ılık olan havası dolayısıyla Osmanlı Türklerince genellikle “İlim+lı” olarak anılmış olması muhtemel görünmektedir. Tercihen bu çalışmada, adanın Türkçeleştirilmiş ismi “Ilımlı” kullanılmıştır.

## 2. Türkolojinin Işığında Adadaki Türkler ve Edebî İzleri

Ilımlı tahrir defterleri adadaki Türk varlığının başlangıcını anlamak için büyük önem arz etmektedir (Tahrir defterlerine göre Ilımlı adasını sosyo-ekonomik, tarihi ve coğrafi özellikleri açısından tahrir defterleri üzerinden inceleyen iki önemli çalışma için bkz. Lowry, 2013; Demircan, 2014).

Bilindiği üzere tahrir defterleri Osmanlı döneminde devletin kontrol mekanizmasını ekonomik ve sosyal açılardan yansıtan önemli kaynaklardı. İlimli, 15. yüzyılın sonu ile 17. yüzyılın başını kapsayan süre içinde 6 kez tahrir tâbi tutulmuş, toplamda 9 defter çerçevesinde işlenmiştir.

Türklerin adadaki mevcudiyetinin başlamasından hemen önce meskûn bulunan Rumların mevcut idareden memnun olmadıkları, Osmanlı tarafından yönetilmek istedikleri bilinmektedir. Hamza Bey, bir Türk idareci olarak adadaki ilk Türk simâdır. 1456'da başlayan Türk hâkimiyeti ancak 1 yıl sürmüş, İlimli kesin olarak 1479'da Venedik ile yapılan antlaşma ile Osmanlı'ya bağlanmıştır. İlerleyen yüzyıllarda, 1656'da Venedik, İlimli'yı almaya çalışmış, Kapdan-ı Derya Mehmed Paşa 1657'de hâkimiyeti tekrar tesis etmiştir. Ayrıca kayda değer büyük bir olay da 1770'teki Rus çıkartmasıdır. Adadaki Türklerin Rumlarla birlikte savunmaya geçerek Rusları bastırıldığı, Cezayirli Hasan Paşa'nın birliğiyle birlikte Rusları defettiği tarihe geçmiştir. 19. yüzyıl başındaki Yunan isyanı İlimli'yı da etkilemiş fakat adadaki Rumların birlikçi tutumu Yunan isyanının İlimli'yı sarmasını kesmiştir. İlimli'deki Türk hâkimiyeti 1912'de fiilen sona erse de Türkler Lozan antlaşmasına kadar adada yaşamaya devam etmiştir (ayrıca bkz. Emecen, 2003).

İlimli adası, Bozcaada ve Gökçeada ile birlikte Çanakkale Boğazı önünde dizilmiş stratejik konumdaki adalardan biridir; tarım açısından elverişli olması, toprağının mineral bakımından zengin olması, tatlı su kaynakları ve hatta şifalı termal sularının bulunması, İlimli'yı tarih boyunca çeşitli uluslarca ilgi noktası haline getirmiştir. Dikkat çekici olarak, aşırı girintili çıkıntılı, doğal limanlara sahip olan İlimli'nin en meşhur körfezi, büyük koyu, 20. yüzyıl Türk tarihinde Mondros antlaşmasının imzalandığı yer olarak bilinen Moudros'tur. Moudros, hem bir köy hem de koy'un ismidir.



Resim 2.1 (Kasaba merkezindeki kitâbesi sökülmüş Türk çeşmelerinden biri) [Haziran 2018]

İlimli'nin kaynakları arasında sayılabilecek en meşhur ve hakkında üç tabaka halinde (Paganlık Dönemi, Hristiyanlık Dönemi, Müslüman Hâkimiyeti Dönemi) efsanelerin bulunduğu unsur, başta veba, hayvan-böcek sokması, diğer bazı hastalıklar için şifalı ve özel bir ritüelle çıkartılan, literatürde “Terra Lemnia [Limni Toprağı]” olarak bilinen, Osmanlı'da “tın-ı mahtum” yahut “tyn mahtum” olarak tâbir edilen şifalı topraktır. Fatih Sultan Mehmed'in İlimli adasına olan özel ilgisinin şifalı olan bu topraktan geldiği bilinen halk efsanelerindedir. Türk edebiyatında Niyazî-i Mısırî Menakıbnamesi'nde (Limnili Şeyh Abdî-i Siyahî'nin), Tezkire-i Dâvud'da “tyn-ı mahtum” için anlatılanlar adaya ait bu kaynak unsurun Müslüman hâkimiyeti döneminde halk muhayyilesinde kazandığı yüksek değeri ve kutsiyeti içermektedir. Kezâ Paganizm'den Hristiyanlığa geçen inanca mahsus kültürel değerlerin İslam ile aynı coğrafyada temas edince şekil olarak İslam motifleriyle vücut bulduğuna örnektir (Pirî Reis'in de bahsettiği, Eskiçağlardan Türk idaresine kadar geçen sürede “tyn-ı mahtum” ile ilgili tafsilat için bkz. Lowry, 2013: 123-138; Demircan, 2014: 30-45).



Resim 2.2 (Mehmed Paşa Çeşmesi [Haziran 2018])



Resim 2.3 (Mehmed Paşa Çeşmesi Kitâbesi) [Haziran 2018]

İlimli adasındaki Türk nüfus, 16. yüzyılın sonlarından itibaren oluşmaya başlamıştır. İdare merkezi Palu Kasrı (Bugünkü Mirina kasabası), idari-askeri Türk varlığı sebebiyle en fazla Türk nüfusun yaşadığı yer olarak görülmüştür. Tahrirlere göre, zaman zaman sayısı 80'e yaklaşan ada köylerinin bazılarında Rum nüfusla karışık olarak Müslüman (Türk ya da Türkleşmiş) nüfusun bulunduğu ayrıca görülmüştür. Merkez olan Palu Kasrı kasabasında, Türkçeden geçmiş “Karakalou” yani “Karakol”un mahalle ismi (Oykonim) olarak kullanılmış olması dikkat çekicidir. Ayrıca tahrirlerde rastlanan şu yer isimlerinin Türkçeden geçtiği düşünülmektedir: Köyler: *Çayköy* [Katapotama], *Varos* ~ *Varoş* (Macarcadan Türkçeye geçip yaygınlaşmış bir isim), *Atsiki* (< ?At + siki), *Kutlumuş* (< ?Kutulmuş ya da ?Kurtulmuş); Mahalleler: *Büyük Poryoz* ve *Küçük Poryoz* (Merkez mahalleleri) [*Poryoz* < *Emporeion*]; Liman isimleri: *Yüzbaş*, *Kilisecik*. Görüldüğü üzere, Türkçe kökenli yahut Türkçeden geçmiş yer isimlerinin sayısı az bulunmaktadır. Bu durumun sebepleri, Bizans yerleşim birimlerinin isimlerinin Osmanlı idarecilerince orijinal haliyle tutulması, Türk nüfusun örneğin Midilli yahut İstanköy gibi adalardaki kadar yüksek sayıda olamaması, Anadolu'dan kesif bir şekilde göç alamaması olarak düşünülebilir. Yukarıda adada görülen ilk idarece simânın Hamza Bey olduğu zikredilmişti. İsmi kaynaklara geçen (1490 kaydına göre) ilk sivil Türk, Gökçeada'dan göçmüş Mahmud isimli bir köylü; ilk kadı efendinin Mevlana Ruhullah, yapılan ilk caminin ise 1598 kaydına göre Palu Kasrı civarında inşa edilmiş Mustafa Reis camii olduğu anlaşılmaktadır (ayrıca bkz. Demircan 2014: 140, 158, 295).



Resim 2.4 (Mısri'nin külliyesinin giriş kapısı. Bugün bir dükkan kapısı olarak hizmet vermektedir) [Haziran 2018]



Resim 2.5 (Mısri'nin dergâhına çıkan dar sokaktan bir görünüm) [Haziran 2018]





Resim 2.6 (Mısri'nin dergâhının kapısı) [Haziran 2018]



Resim 2.6 (Dergâh kapısı kitâbesi (Haziran 2018) [Kitâbenin bütün halinde çekilebilmiş resmi için bkz. Lowry, 2011: 17])

İlimli'daki Türk varlığının Anadolu'daki siyasi, sosyal gelişmelere paralel olarak arttığı, değiştiği görülmüştür. 17. yüzyıldaki Celâli isyanları tüm Ege adalarında Türk nüfusu arttırmış, İlimli da bundan pay almıştır. Adalarımız ile ilgili dikkat çekici bilgiler veren Ali Fuad'ın İlimli'nin nüfusu için verdiği rakam (1920'lerin başı) 23.879 Rum'a karşılık 2292 Türk'tür (Ali Fuad, 1338: 23).



Resim 2.7 (Ilımlı tepelerindeki meşhur yel değirmenlerinden birinin önünde [Haziran 2018])

Dikkat çekici olarak, Selçuklu ve Osmanlıların Anadolu'daki hareketlenmelerinden çok önce, 11. yüzyılda adadaki Türk varlığının Kuman Türkleri vasıtasıyla oluşmaya başladığı görülmüştür. Bizans Devleti'nin asker ihtiyacını kısmen Kuman Türklerinden sağladığı bilinmektedir. Öyle ki Bizans, Kumanların bazılarını Ilımlı, Midilli, Taşöz gibi adalara yerleştirmiştir. Bizans'ın Kumanları yerleştirdiği yerlerde bazı yer isimlerinin “Kuman” yahut “Koman” ismine sahip olduğu ya da ses açısından benzer bir kelimeyle anıldığı düşünülmektedir. Örneğin Makedonya'da Kumanovo, Yunanistan'da Koman gibi. Türkiye'de Kırşehir'de Toklu Kuman, Kaman; Şereflikoçhisar'da Koman, Ankara'da Komanlar, Kayseri'de Kiman, Ordu'da Komanlar yer isimleri ilgi çekicidir. Ilımlı'da bu türden olmak üzere ilk tahrir defterinde “Kumano” olarak anılan daha sonra “Gomati” olarak adı değişen köy ismi bu kabildendir.

Ilımlı'nın tarih boyunca anıldığı özelliklerinden birisi de “sürgün” adası olma özelliğidir. Türklerden önce de bir tür cezaevi, mahpus adası olarak kullanılmıştır. Osmanlı'nın Fetret Devri'nin önemli simâsı Mustafa Çelebi, Bizans tarafından burada tutulmuştur. Ilımlı'ya sürgüne gönderilmiş bilinen en şöhretli simâ tabii 15 yılı aşkınca adada ikâmet ettirilen Şeyh Niyazî-i Mısırî idi. Mısırî, aslen Malatyalı olup Vâni Efendi ile zıt düşmesi, bazı sözleri ve düşünceleri nedeniyle sürgüne uğramış bir mutasavvıftır; Halvetiyye'nin Mısriyye kolunun kurucusudur. Rodos'ta ve Ilımlı'da sürgünde kalmıştır. Ilımlı'daki sürgün hayatı ayağı zincirli olarak 1677'de başladı. 1677-1692 ve 1693-1694 senelerinde kendisine katılan müridleriyle

beraber İlimli’da yaşadı (Bu satırların yazarı tarafından 2018 Haziran’ında çekilmiş Dergâh külliyesinin girişine ve kapı girişindeki kitâbeye ait resimler için bkz. yukarıda *Resim 2.4-2.7*); H. Lowry’nin “Niyazî Mısırî’nin Limni Adası’nda Bulunan Tarihi İzleri” başlıklı çalışması, Mısırî’nin ve etrafında oluşan ekolün İlimli’deki izlerini merak edenler için kapsamlı bir çalışmadır (bkz. Lowry, 2011); divanı ve risaleleri ile büyük bir Türk edebiyatçısı olarak “Burc-ı belâda bir merd-i hüda” vasfına sahip şair Mısırî ve sanatı hakkında Türkiye’de yapılan çalışmaların başında M. Tatcı’nın çalışmaları gelmektedir (Örneğin bkz. “Divan-ı İlahiyat” Tatcı, 2015). Mısırî’nin mezarı bugün İlimli’da ne yazık ki Yunan hükümetinin yaptığı yol ve kaldırım taşlarının altında kalmıştır. Bugün Türkiye’de ilahi olarak, Yunus Emre’nin şiiirlerinden sonra şiiirleri en çok bestelenen şairin Mısırî olduğunu burada belirtmek gerekir.

Mısırî’den:

*Sevdim seni hep varım yağmâdır alan alsın*

*Gördüm seni efkârım yağmâdır alan alsın*

*Aldın çü beni benden geçdim bu cân u tenden*

*Aklım dahi her varım yağmâdır alan alsın*

...

Bu arada, Kırım han soyundan gelenler için de İlimli’nin hapisane görevi gördüğü kaynaklardan anlaşılmaktadır. Osmanlı idarecilerinden Baltacı Mehmed Paşa, ceza görmek üzere getirildiği adada ölmüştür. Tokatlı meşhur Türk şairi Kânî’nin uygun olmayan davranışları sebebiyle İlimli’ya kalebendliğe yollandığı bilinmektedir. Halk muhayyilesindeki hikâyeye göre; Kânî, adadaki (başka bir rivayete göre ise bugünkü Romanya’da) bir papazın (şairden 20 yaş küçük) kızına âşık olur. Papaz evliliğe razı olmaz, razı olması için Kânî’ye Hristiyan olmasını teklif eder. Kânî’nin bu durum karşısında söylediği söz, Türk dili ve edebiyatında yerini almış ünlü darbi mesellerden, mısraı meşhurlardan biridir: “Kırk yıllık Kânî olur mu Yan(n)i”

### 3. İlimli (Limni) Yazıtları

1855’te İlimli’nin güneydoğusunda Kamini yöresinde bir kilise duvarında duvar taşı olarak kullanılmış bir yazıt bulundu; ayrıca yakınlarda bulunan bazı taşlar üzerinde aynı yazı ile yazılmış başka taşlar da bulunmuştur. Bu yazıtlar, 2 ayrı taş üzerine, Eski Türk harflerini andıran harfler ile yazılmış

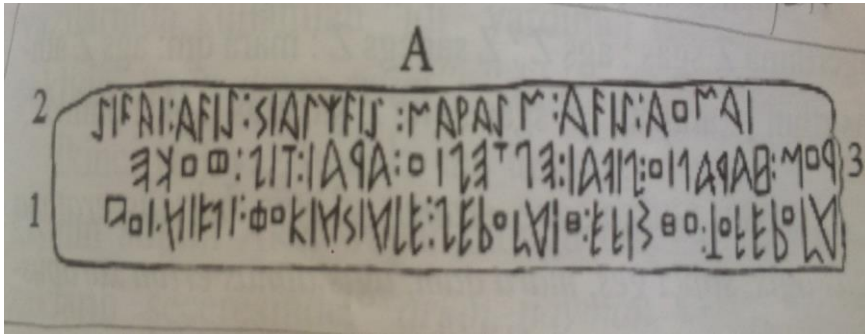
yazıtlar olarak bilinmektedir. Aşağıdaki Resim 3.1’de yazıtlardan bir fotoğraf (Savaşçı tasviri taşıyan B Yazıtı) verilmiştir:



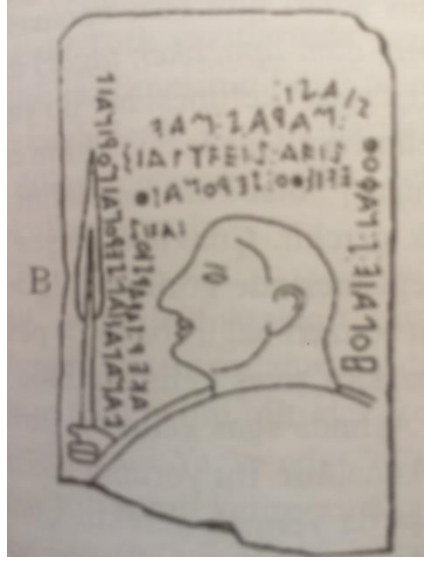
Resim 3.1

Kabul edilen yaygın kanaat, yazıtların Etrüsk alfabesiyle MS 510 yılından önce yazıldığı şeklindedir. F. A. Celilov, ılımlı yazıtları üzerine yaptığı tetkikte, diğer tüm araştırmacılardan farklı olarak, yazıtların dili ile Göktürk yazıtlarında en kapsamlı metinleri görülen Eski Türkçe (İslam öncesindeki Türkçe) arasında doğrudan bağ kurmuş, üslup, özel isimlerin ve ünvanların kullanımı açısından şaşırtıcı tespitler yapmıştır. Ayrıca İskit-Saka tarihini göz önünde bulundurarak Türk lehçeleri arasında özel bir yeri bulunan Çuvaş Türkçesinden getirdiği bazı kelimeler ile mukayeseler ortaya koymuştur (tafsilat için bkz. Celilov, 2017: 36-40). Bu arada, Celilov’dan farklı olarak, daha önce başka araştırmacılar, meselâ Nikola Densu-Şianu’nun Proto-Latince, Nermin V. Falaschi’nin Albanca, P. Kaya’nın Türkçe ile ilgi kurarak yazıtları okuma denemeleri olmuştur.

Aşağıdaki resimlerde yazıtlar, “A Yazıtı” ve “B Yazıtı” olarak iki ayrı şekilde, orijinal harfleriyle verilmiştir:

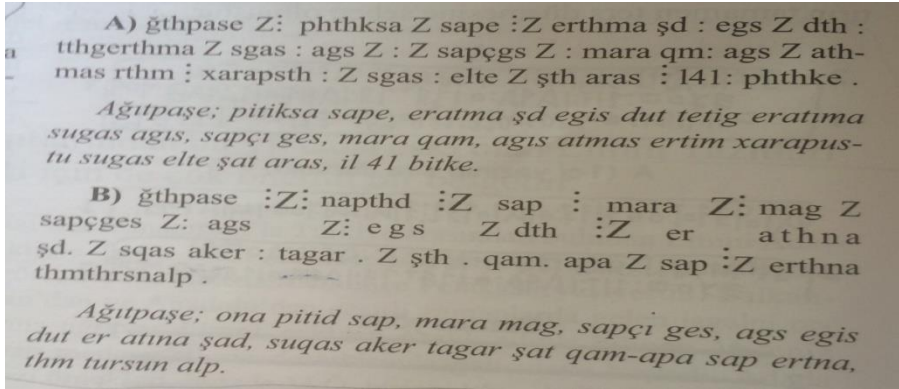


Resim 3.2 (A Yazıtı)



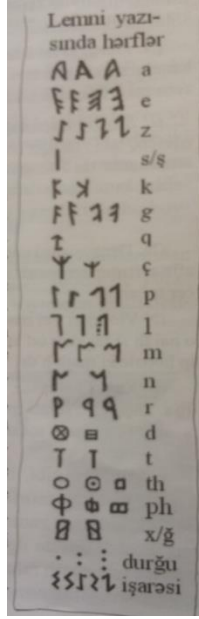
Resim 3.3 (B Yazıtı)

F. A. Celilov'un hazırladığı transkripsiyon şu şekildedir (bkz. Resim 3.4):



Resim 3.4

Neticede Celilov, yazıtların dilini Eski Türkçe'ye, alfabetini ise Runik alfabetine yaklaştırmıştır; bu teorinin dayanak aldığı transkripsiyon alfabeti şöyledir (bkz. Resim 3.5):



Resim 3.5

### Sonuç

Çalışma vesilesiyle, 450 yıllık Türk hâkimiyetinin Ilımlı (Limni) adasındaki izlerine Türkolojinin ışığında dikkat çekilmiş; Ilımlı'da şu an varlığını devam ettiren Türk dil, edebiyat ve kültür değerlerinin önemi üzerinde durulmuştur. Bu inceleme, araştırmacının 2015 ve 2018 yıllarında Ilımlı'ya yaptığı iki ayrı seyahatte tuttuğu notlara, okuma ve incelemelerine dayanmaktadır; ayrıca araştırmacının çektiği resimlerle desteklenmiştir. Türk dünyasının unutulmuş köşeleri olarak Doğu Ege Adaları ve bu adaların Türkolojisi üzerine genel bir bakış içeren çalışmada, Doğu Ege'deki eski Türk adası Ilımlı, filolojik bir bakışla işlenmiştir. En önemlisi, Ilımlı'nın Türk varlığının edebî izlerinden önemli örnekleri kültür mirası içinde korumaya devam ettiği gösterilmiş, geleceğe dönük olarak Türklüğün Ilımlı'daki millî mirasına, edebî ve kültürel unsurlarına şuurlu bir şekilde sahip çıkılması ve lâyük olduğu değerlerin verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

### Kaynakça

ALİ FUAD (1338). *Adalarımız Türkiye'den, Anadolu'dan Ayrılamaz*. Kastamonu.

BERBERCAN, M. T. (2018). İstanköy'deki Eski Türk Yer Adları, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, C. 66, S. 1, 2018, s. 135-150.

- CELİLOV, F. A. (20179). Limni Yazıtları, Çev. S. P. Yıldırım, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, s. 36-40.
- DEMİRCAN, Y. (2014). *Osmanlı İdaresinde Limni Adası (XVI. Yüzyıl)*, Ankara: TTK Yayınları.
- EMECEN, F. (2003). Limni, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 27, s. 190-192.
- KRAMERS, J. H. (1987). Limni, *The Encyclopaedia of Islam*, C. 3, s. 27-28.
- LOWRY, H. (2011). *Niyâzî Mısrî'nin Limni Adası'nda Bulunan Tarihi İzleri*, Çev. K. Tanrıyar, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- LOWRY, H. (2013). *On Beşinci Yüzyıl Osmanlı Gerçekleri, Limnos (Limni) Adasında Yaşam*, Çev. M. A. Öztürk, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- PÎRÎ REİS (1973). *Kitâb-ı Bahriyye, Denizcilik Kitabı I-II*. Tercüman 1001 Temel Eser: 19, İstanbul.
- PÖLLAUER, G. (2010). The Lost History of Amazons [Basım yeri ve yayıncı belirtilmemiş].
- SANNAV, S. C. (2005). Tanzimat'ın İlanından Sonra Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Eyâleti'nin Yeniden Yapılandırılması Süreci ve Limni Adası'nın Statüsü, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 1, 2005, s. 174-188.
- TATCI, M. (2015). *Niyâzî-i Mısrî Halvetî, Dîvân-ı İlâhiyât*, Ankara: H Yayınları.